

03.10.22р. 04гр. укр. мова

Доброго дня! Тема уроку. Засоби мовного вираження промови. Троп, як засіб мовного вираження. Метафора, метонімія, їхня роль у мовленні

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Хід уроку

Теоретична частина

Промова — це публічний виступ, метою якого є висвітлення певної інформації та вплив на волю, почуття, розум слухачів логічною стрункістю тексту, емоційною насиченістю та аргументованістю мовця.

1. Пригадайте, що ви знаєте про художні засоби з уроків літератури. Перегляньте відео та спробуйте разом з лекторкою відшукати їх у сучасних піснях та у поезіях.

- Як визначити художні засоби. Перейти за посиланням
https://www.youtube.com/watch?v=_kcl63KS1WU&feature=emb_title

2. Опрацюйте теоретичний матеріал. Зробіть конспект.

Щоб надати мовленню експресії, використовують мовні виражальні засоби — *тропи* й *риторичні фігури*.

Засоби мовного вираження	
тропи	риторичні фігури
гіпербола, епітет, метафора, метонімія, оксиморон, персоніфікація, порівняння, синекдоха	антитеза, градація, повтор, риторичне запитання, риторичне звернення

Промова без тропів і риторичних фігур пісна, нею важко зацікавити аудиторію. Засоби мовного вираження якнайкраще впливають на емоційну сферу людини, вони міцно утримують увагу аудиторії. Яким з наведених нижче текстів легше встановити контакт зі слухачами?

I. Якщо потрібно влаштуватися на престижну роботу, то варто пам'ятати, що попереду — співбесіда. А до неї треба підготуватися. Наші спеціалісти розробили поради, які можуть допомогти під час першого спілкування з представником фірми.

II. Ви хочете мати успіх у престижній фірмі? Перша сходи́нка — співбесі́да з менеджером. Чи знаєте ви, як її провалити? А я знаю, як виграти у двобо́ї з людиною в дорогому костюмі. Готові слухати?

Текст II потужніше, ніж перший, активізує увагу слухачів, бо в ньому використано:

- риторичні запитання (*Ви хочете мати успіх у престижній фірмі? Готові слухати?*);
- пряме звернення на *ви*, яке «приміряє» на себе кожен учасник заходу (на протизага безособовим конструкціям *потрібно влаштуватися, варто пам'ятати, треба підготуватися*);
- тропи (*провалити співбесіду, виграти у двобої, людина в дорогому костюмі*).

Тропи увиразнюють мовлення, додають йому емоційності, образності, роблять виклад більш влучним. Вони можуть як пом'якшити висловлення думок, так і загострити його.

Використати троп — означає вжити слово в переносному значенні на основі:

- подібності (метафора, порівняння);
- тотожності (перифраза, евфемізм);
- суміжності (метонімія, синекдоха);
- протилежності (оксиморон) та ін.

Троп	Визначення	Приклад
мета́фора (грецьк. <i>μεταφορά</i> — перенесення)	уживання слова в переносному значенні на основі подібності двох предметів чи явищ за формою, кольором, функцією та ін.	<i>грудка суму, дно життя, срібло води</i>
порівня́ння	образний вислів, побудований на зіставленні двох предметів або станів, що мають спільну ознаку	<i>холодний, як риба; іде, наче пава; очі блакитні, ніби озера</i>
перифра́за (грецьк. <i>περίφρασις</i> — описовий вислів)	заміна слова описовим висловом, що характеризує якусь ознаку	<i>чорне золото — вугілля, нафта; четверта влада — журналісти</i>

евфемізм (грецьк. <i>εὐφημισμός</i> — добре мовлення)	використання пом'якшеного слова чи вислову замість неприємного, небажаного чи вульгарного слова	<i>незрячий</i> — сліпий; <i>навіки спочити</i> — померти; <i>нечиста сила</i> — чорт
метонімія (грецьк. <i>μετωνυμία</i> — перейменування)	уживання одного слова замість іншого на основі близькості з ним, суміжності	<i>читати Гоголя</i> (твір, написаний Гоголем); <i>переміг Львів</i> (спортсмени зі Львова)
синекдоха (грецьк. <i>Συνεκδοχή</i> — співвіднесення)	заміна назви цілого назвою його частини, однини — множиною, родового поняття — видовим або навпаки	Може, якусь <i>копійку</i> заробиш. <i>Ворог</i> не ступить на нашу землю.
оксímорón (грецьк. <i>οξύμωρον</i> — нісенітниця)	поєднання непомітненого, протилежних, логічно не сумісних понять	<i>дзвінка тиша, живий труп, гіркий мед, «вільна неволецька»</i>
епітет (грецьк. <i>ἐπίθετον</i> — прикладений)	художнє означення	<i>сирочолий Київ, пишний сад</i>
гіпéрбола (грецьк. <i>ὑπερβολή</i> — перебільшення)	художнє перебільшення	<i>море сліз, не бачилися сто років</i>
персоніфікація (латин. <i>persona</i> — особа та <i>facere</i> — робити)	наділення неживих предметів властивостями людини	<i>поле спить, сонце всміхається</i>

У науковій літературі іноді *метафорою* називають будь-який троп, тобто вживають термін «метафора» у ширшому значенні.

Стертою називають метафору, що втратила образність: *ніжка стола, вушко голки, сонце сідає, іде дощ*.

Тропи вживають здебільшого в художньому, розмовно-побутовому й публіцистичному стилях.

3. Перегляньте відео.

Тропи. Порівняння, метафора, епітет, метонімія, синекдоха. Перейти за посиланням https://www.youtube.com/watch?v=34vNrKikrUI&feature=emb_title

4. Виконайте вправи

Вправа 1.

Перепишіть, уставляючи на місці крапок дібрані з довідки та поставлені в потрібній формі слова. У записаних реченнях підкресліть метафори.

- Слово в пісні ..., воно ніби ... з себе буденні шати, стає вродистим, монументальним і водночас ніжним (З журналу).
- Щире слово й добре діло душу й серце ... (Нар. творч.).
- Тяжкі слова ... горло (М. Починайко).
- Болить мене слово, ... під грудьми (П. Перебийніс).
- Слів порожніх — не визнаю! Тих, хто ними сьогодні ..., я обходжу й не пізнаю (В. Малишко).

6. Одне невдале слово ваше мене ... (М. Починайко). 7. Слова ... об камінь холодних душ, байдужих душ (О. Матушек).

Довідка: оживати, скидати, обігріти, стискати, пекти, колоти, руйнувати, стиратися.

Вправа 2.

Прочитайте текст і виконайте завдання.

Видатний, для багатьох — незбагнений. Життєлюб та аскет водночас. Невисокий, рудуватий та часто надміру емоційний, він не мав лоску знаменитості, бо генії завжди є трохи кострубатими.

Уявляю хоча б десятисерійний фільм про Івана Франка. Про провал з викладанням у Львівському університеті, про трагедію його особистого життя, смерть старшого сина, складні стосунки з іншими відомими українцями.

Також у цьому фільмі було б неможливо оминати важкий душевний стан Франка в останнє десятиліття, оту моторошну трагедію, з якою він власноруч боровся, як Давид з Голіафом... Через увесь фільм — надривний та важкий пошук любові, без наповнення якою не міг писати. Він допустив на цьому шляху болісні помилки. Але йшов попереду власного часу — і дружніх відданих рук допомоги від української громадськості було негусто... Дехто страждав через лабіринти Франкової душі (плями на Сонці видно ліпше, ніж Сонце). Світло від його постаті таке велике, що осліплювало чимало його сучасників з їхніми недолугими наклепами та неприязню до Майстра.

А десь за кадром уважно спостерігають за дійством дві жінки — Література й Україна, заради яких Каменяр спалював свій творчий геній та своє життя. Мертві залишаються молодими (За С. Процюком).

А. *Визначте стиль тексту.*

Б. *Випишіть приклади епітета, метафори, порівняння, гіперболи, перифрази.*

Домашнє завдання

Перепишіть, уставляючи пропущені літери. Метафори підкресліть, поясніть їх роль у мовленні.

1. З ро..чиненого вікна чути, як т..че спокійна розмова. Потім слова швидшають, грубішають, в..совують жала і знову добрішають, щоб згодом ударити, мов батогом, доб..раючись до п..чінок (За М. Стельмахом). 2. Коли молодиця була добра, слова її щ..бетали соловейками на калинових губах, пурхали по всій хаті, витьохкуюч.. та виспівуюч.. . Коли ж вона гнівалася, сп..речалася, її язик сіпався злющим собакою на ланцюзі (За Є. Гуцалом). 3. Знаю слова, що падають, як цегла на голову, криком тр..воги краючи ночі й дні. Чув прохолодні вислови, усі належно зготовані, та неїстівні й сумні (За В. Коротичем).

- 1. Визначте в словах орфограми. Поясніть написання слів правилами.*
- 2. Чи може метафора виражатися прикметником? Відповідь обґрунтуйте.*
- 3. Аристотель вважав спроможність до створення метафор ознакою особливого таланту. Чи можна такий талант у собі розвинути? У який спосіб?*